

Reusel.

Den 22 Augustus 1899 bezocht ik deze gemeente; ik reed van uit mijn logement te Leksel eerst naar Vessem; vervolgens naar Haageloos, alwaar ik ontbeek in de herberg van Kerkhof; vervolgens over Zlapertik naar Bladel; toen naar Bensch; en eindelijk langs Bladel en Zlapertik terug naar Leksel.

Op het Raadhuis te Reusel vond ik B. en W. De bur. gemeester, levens secretaris, Willekens, was vroeger bekend als een goed administrateur. Toen zijn gezin acht uitbreidde en hij van zijn brakken niet kon bestaan werd hij sigarenfabrikant. Op zijn fabriek werken thans ± 100 man; drie zijner zoons reizen voornamelijk in Engeland, om de sigaren te verkoopen. — Het secretarium heeft daar de burgemeester veelal over aan Coolen, den burgemeester van Bladel; deze is ongehuwd, en komt drie dagen in de week op de secretarie van Reusel werken.

De beide wethouders van Reusel waren twee boeren op klompen; met een van hen was nog al te praten.

Op mijne audiencie verscheen niemand, dan de 86 jarige deken van Reusel, van der Klée; hij vroeg mij zeer dringend, dat ik ~~nieuwe~~ kerk zou komen bijden, dat ik aan zijn verschaf geboor gaf; de kerk is in 1895 geconsacreerd. — De deken van Reusel heeft in de 31 jaren, welke hij in Reusel was, daar buiten gewoon veel last stand gebracht: Broederschool, zusterschool, kerk, pastorie enz. Olij vertelde mij, dat hij ± 4 ton had besteed om te bouwen, wat er nu standt; op de kerk was nog f30.000 schuld. Als hij bewam te overlijden, waren er voldoende fondsen, om al zijn werk in stand te houden. De gemeente had hij moest behoeven lastig te vallen om geld; hij had zijn fondsen van ouders afgebroken. — Er is in Reusel geen openbare school; alle kinderen gaan op de bijzondere scholen van den deken..

Echter gaab den boeren te Reusel niet goed; omdat een ziel coöperatieve roomboterfabrieken opmerkig meerken op de financiële omstandigheden van de boeren, kunnen vele, vooral de kleine boeren, den leest niet meer verdienen; deze verlaten liek bedrijf en worden

Reusel.

sigarettenmakers, of gaan werken op fabrieken te Pastel of te Aardenburg, of op de dynamieeffabriek, vahc op de Hollandsche grenzen. Ten gevolge daarvan komt er te Reusel veel geloeden onder de menschen; overmaade wordt en niet geleden; de voogedaamde arme klasse leeft en materieel beller dan de grootste boeren. — Die fabriekwerkers, die van den baerden, stand afhanklig zijn, gedragen zich goed, geven hun geld leuks af, en komen tot bekeeklijken welstand, op het gedrag der anderen valt nog al wat vanle merken. Doordat ze veel met de Belgen in aanvaling komen worden ze liekken van geest, gaan in België uit, of wel nemen den tram naar Zelzate enz om zich daar te amuseeren. Och kunnen de Belgen nog al eens over en scheppen dan te Reusel den bael op.

De gemeentevoorzitter van Reusel is doctor Verhoeven uit Aardenburg, hij huigt deswege ± 90. — van de gemeente; men is over hem zeer tevreden.

De burgemeester verklaarde niet te weten, hoe hij het zou mullen aanleggen, als de gemeente ooit gedwongen mocht zijn zelve de kosten van het openbaar onderwijs te belastigen; draagkracht was er te Reusel niet; de gemeente bezittingen broekten hoe langer hoe minder op, maar wilde in Reusel absoluut niet grauen.

In "het voor" werd vroeger gebruikt, daervan profiteerde de gemeente destijds grotelijks ± f 1000; toen het voor uitgebruikt was, had men de uitgevende grond, ± 22 Ha. niet beschikt hiervoor, en daaruit gedurende enkele jaren (7 of 8) een redelijke opbrengst gehad; toen was de grond echter zo verstuukt, dat daer geen beschikbaarheid meer te denken viel; het enkele was niet meer te koeren, en werd op heel baas, laagzandgrond zaal de grond weer behuwd worden om te terruren, maar tegenvoor dijs woudt de leuf niet meer gezocht en daardoor slecht behaald.

Ten 3 April 1904 kwam ik weer in de gemeente. Per tram uit Lindhoven gaf min hant ik te voet langs de heide berouft; later ging ik nog naar Bladel, waar ik weer den tram naar Lindhoven nam.

Reusel.

Ik verleende audiëntie aan pastoor en kapelaan; deze beiden een goede genen hebben, dat ik een bezoek aan de verschillende katholieke instellingen had gebracht. De bijd ontbrak mij, om aan den weesel van de Heren te voldoen. Wanneer ik later eens terugkwam, zou ik zien wat ik dan kon doen. — En daer, die rusie had over een uitweg met zyne beweert vermaes ik ons raad naar den gemeester en pastoor, en, in het uiterste geval, naar den Burgerlijk recht.

Er gaan geen menschen uit Reusel meer werken in Pastel en in Aardenburg, ook gaat men niet meer naar de dynamieeffabriek. Omgekeerd komen er wel Belgen in Reusel werken.

De moraliteit van de bevolking gaat niet vooruit; er wordt veel drank gebruikt; ook wordt er wel misbruik van drank gemaakt, vooral wordt in de bierhuizen veel drank geschenkt.

De Belgen komen in de gemeente den bael nog al eens oppassen, ook kunnen zij onder de gemeente nog stroopen, hoewel niet meer 200 veel als vroeger.

De financiële toestand van de boeren verbeterde in de laatste jaren wel veel, maar is toch nog niet, wat die merken moet.

De Pastoor vertelde mij, dat hij grote moeite had om alle stichtingen van zijn overganger, pastoor van der Wee, in goede staat te houden; fondsen voor behoorlijke onderhoud waren er niet aanwezig.

Hij klaagde over, dat het nieuwe provinciale reglement op de waterleidingen de kosten van haer onderhoud ten laste der gemeenten had gebracht; de gemeente had gheen geld voor een behoorlijk onderhoud.

Bij den heren van de fabriek nieuwe woningen werden de bepalingen der bouwverordening steeds gehandhaafd.

Voor hulp van het staatsboschbureau bij het ontginnen en debosschen der heide voldoe men weinig; de ambtenaren van de Heide II bij orthaedelen het aanschaffen van slachthulp; ik heb den Heide en op geweten, dat die raad wel kan voorhalen mitte concurrentie, welke het Staatsboschbureau oec de Heide daarlangs bij aandeed.

Bij B. en W. sterke aangedrongen op het aanleggen van een uitvoerig register omkant de exploitatie van de gemeentelijke berichtingen.

Kessel.

De burgemeester heeft zich uit zijn fabriek teruggetrokken en die overgedaan aan zijn beide oudste zoons. Een derde zoon werkt op de secretarie en moet het volgend jaar opgaan voor het examen van aspirant candidaat gerechtssecretaris; hij haalt daarvoor les bij van hilt te Veghel; telkens 4 uur in den tram! Op de secretarie zat alles er goed uit.

Behalve de fabriek van den burgemeester is er nog een vrij grote sigarenfabriek van lefros van der Bos, die ook duur werkt.

Den 20 April 1911 bezocht ik Kessel en Bladel. Ik ging er vanuit Lindheuvel per tram heen; vond in Kessel mijn rijwiel, en keerde daarmee later naar Lindheuvel terug.

Voor de audiëntie had zich niemand aangemeld, zoodat ik voor al den tijd op B. en W. aangespannen was; met hen viel ook nog al te praten.

Hij heeft in de laatste jaren veel gedaan aan de verbetering der waterleidingen, met name om het Beleven, 25 hl. t. groot, liggende kort aan de Belgische grens, te kunnen laten droog lopen. Daarin is men mij wel geslaagd; het Beleven zal thans nog ± 1 hl. t. groot zijn, terwijl voorheen twee andere venen daar in de buurt, ieder eveneens ± 2 hl. t. groot, ook droog liepen. Nu zal het wel enige jaren duren, voordat die gronden geschikt zijn ter ontginning; mocht men heel de best verwaarlozing daags op die venen later een vruchtbare ontginning mogelijk gaan zijn.

De burgemeester had verschillende staten gemaakt met omtrekkingen om het door hem successievelijk onternomen ontginningen, beroeps daarbij behorende rechten als uit het kadasterkundige plan. Zijn ervaring op dit gebied wordt op die wijze vastgelegd ten behoeve van hen, die na hem zullen komen.

Voor hulp van het staatsbosbeheer valt men nog niet uit; men meent, dat de gemeente op den duur een bosbesluit van 500 hl. t. zal verkrijgen; de beste gronden worden daarvoor uitgezocht; een aangegeelde ontginning krijgt men voorlopig niet. — De burgemeester geeft zich veel plezier in het tellen der ontginningen; dan ook zijn trots het diploma haalde als eerste dienaar gemeente secretaris, en in plaats van zijn ander werk van den gemeente secretaris doet — heeft de vader maar bijtijds

Kessel.

om bij de ontginningen alles na te lopen.

In verband met de noodzakelijke verbetering der waterleidingen heb ik geraad, zich te verstoan met de besturen der naburige gemeenten; de provincie helpt bij de verbetering van de tram, bij den afloop van de drassche overstromingen; — in dien geest zou hier wellicht ook kunnen gehelpen worden.

B. en W. ook nog eens geloven op de mogelijkheid van den aanleg van fietspaden met provinciaal subsidie.

De toestand van de landwegen laat veel te wenschen over, waaronder vooral behoorlijker onderhoud gescrewd wordt, zoodat de wegen des winters in betere toestand kunnen; tegenwoordig nog fietspaden aan, dan zouden vele bewoners gefaciliteerde onderkomens zijn.

We sigaren industrie bloeit niet erg; de grondstof is te duur; men kan moeilijk in Engeland en in Duitschland verkopen, tengevolge van beschermende rechten in die landen. Er zullen 120 sigarenmakers in Kessel zijn; in België gaat niemand werken; — wel kunnen Belgen in Kessel werken, ook nog in Bladel en zelfs in Blapert.

Den beladen gaat het goed; jammer, dat knechts en meiden zo moeilijk te krijgen zijn om daer betoold mogen worden.

Ere is niet veel oude archief; het rare weinig belangrijkes bewaakt; een inventaris is er niet.

Allerlei verhalen over den Baron de Braequerelle, den vader van het naburige Postel, den vader van den tegenwoordigen minister van Spoorwegen in België. Hij had een aardige zondeling zijn, die door de koningen allen loont werden; vroeger had Postel een zeer welvarend dorp genoemd zijn; ten gevolge van die koningen zou het thans een doodsarne gemeente zijn geworden; alle welgestelden zouden het dorp verlaten hebben, of het armenaalt zijn vervallen. —

Den 16 Juni 1916 bezocht ik per auto vanuit Lindheuvel de gemeenten Kessel en Bladel.

We sigaren industrie gaat redelijk; de grondstoffen zijn deze duur. Alleen die fabrikanten, die bij den aanneming van den oorlog een grote voorraad tabak hadden, maken goede salen.

Roesel.

De sigarenmakers verdienen tegenwoordig ± f12.250 wonen meestal in eigen woningen. Bij die gehuwd waren betalen f5.50 - f60 per jaar. — Zij zijn niet bijzonder bedreven in hun bali. — De geest van het overvalle gaat achteruit, vooral onder den inlaag van een 200 hal Belgische sigarenmakers, meestal uit Tendonech, die sinds den oorlog in Roeselkwa. wonen wonen. — De moraliteit gaat achteruit; er wordt nog al veel drank gebruikt. Wel gaan den baeren redelijk goed; oorlogswonden maken zij niet. Voer den oorlog was hier bedrijf loender dan nu.

Er is nog geen staat gemaalt van de gemeentelijke ontginningen; ook de kwaart ontbreekt nog. De burgemeester-secretaris heeft het thans voor en anderen veel te druk. Hij moet het werk moet op rustiger tijden wachten.

Van het Believen zijn 3 H.T. in cultuur; de weiden daan het slecht; vermaaktijl lagevolge van het natte weer. — De gronden liggen oph 200 hertcaren de Belgische grens, dat de baeren er niet kunnen niet naartoe durven. De natuuruuden in de omringing van het dorp aangelegd, daan het zeer goed; dese duuren ook veel geld op. Ondat de baeren daar hun melkvee weiden.

Een van de fraters, die landbouwachter heeft, heeft een landbouwcursorus; dese valt erg in de smaak, en wordt op het moment door 27 leerlingen volledig gevolgd.

De Bladel wordt op het oogenblik een coöperatieve strooizelffabriek gebouwd voor Roesel, Bladel, Vetersel en Flapert.

Burgemeester blaast over de inhouding; de soldaten doen schade aan de gemeentelijke beplantingen, zowel langs de wegen (artschoren van de bomen) als in de boschen.

Armenie wordt in Roesel niet geleed. Wel algemeen armenbestuur behoeft zijn jaarlijksche

Roesel.

inhomsten (± f450) niet te besteden.

Den 9 den Augustus 1920 kwam ik weer in Roesel. De grens bewaking is thans toevertrouwd aan ± 10 man politie traepen (sonderofficieren & minderen) in een voor hen gebouwd blockhus. — Daan blockhus kost ± f15.000. — men vindt er een ca. in Hilvarenbeek, Roesel, Singlystet, Valkenswaard.

b hulpcommissen op draygeld (f6.- drags); aannemelijker waren er 8; thans nog 4. — Ze zijn meestal gehuwd en wonen bij de bewaking gehuwd.

c de blarechafse te Bladel, gewoonlijk 5 man.

d ± 11 ambtenaren van de belasting; vroeger waren er twee; thans vijf.

e Commies ontvanger; + een visiteur.

Zij hebben te samen de zorg voor het bewakingsgebied, ± 2 eeuw van af de grens.

Op het moment is er wel overingvoord; men doet daar niets tegen omdat er nog 7 Belgische gezinnen zijn, die wel zullen vertrekken. Onvoldien de hulpcommissen op draygeld blijven op den deur niet in Roesel; tenrijl hen slakte de malaise in de sigarenindustrie merdere gezinnen van sigarenmakers zal dervingen, zich naar elders te verplaatsen.

Sinds 1919 is een sigarenmaker lid van den Raad. De gehele distributie met inbegrip van het salaris van den administrateur zal aan de gemeente ± f10.000,- kosten.

Het staats boschbeheer regelt de werkverschaffing aan de uitgetrokken sigarenmakers. Het zal thens een onderszich dan maar de geschiedheid van den bodem, en voorstellen, welke gronden voor bebossching in aanmerking komen.

De dokter uit Tendonech is meer gevante genescher; tijdens den oorlog mocht hij hen slakte de grens niet meer over.

Eene plaatselijke afdeling van het uitgeleide kruis is opgericht; contributie f2.50; aantal leden 250 = de

Reesel.

gehele gemeente. Gemeente subsidieert het eerste jaar fl. 300; volgende jaren fl. 100. ~~Vol half op een gediplomeerde verpleegster, die in de kost is in het liefstehuis.~~

De "uitgeholken" sigarenmakers baren aan het gemeente bestuur grote financiële zorgen. De fabrieken van v. Gardinge en van Swane zijn heelmaal stop gezet. Als alle sigarenmakers "uitgeholken" zullen zijn, zal de gemeente voor 140 mensen moeten zorgen; het staatsboschbeheer liet de overhuerschaffing.

Het moed- en klauwzeer heerschte in 1919 en in 1920 in ergo mate in de gemeente; als er niet spoedig verhindering komt in den Noordland, betekent dat den ondergang (financiel) van menigen landbouwer.

Den 11^{den} augustus 1924 kwam ik weer in Reesel. Ter voorziening in den woningvoor deed Reesel niets; matrikspremie werden 30 woningen gebouwd, terwijl thans het particulier initiatief volstaande in de behoeft voorziet; er zijn op het moment zes woningen in aanbouw.

Geen partijschappen; een sigarenmaker is lid van den Raad.

Het raadhuis staat in de gemeente ergens achteraf; er is geen kans dat er ooit een Raadhuis in het Centrum van de gemeente op een geschikte plaats gebouwd wordt: alle goede terreinen zijn in handen van de gestichten, en dienen daar als huizen enz.

Geen hoge belastingen: gemeenblijke inkomenbelasting (niet progressief) bedraagt $2\frac{1}{2}\%$.

Sinds 2de met 36+2L. t. bij Staatsboschbedrijf; 20 ha. t. boscht; gemengd bosch; 3 rijen dennen; 4de rij om de derde plant Amerikaansche eik. Ook wanneer die eiken op den steur door de dennen worden verstoikt, dan hebben ze toch door hun losseun ontzaglijk veel bijgedragen tot verbetering van de structuur van den grond.

De elektrificatie van de gemeente is in aanleg; moet 10% hoger gereed zijn. Oorspronkelijk zou het niet 2 K.L.L. gaan zijn; het wordt ten slotte 5 K.L.L. Men meent daarom geen strap te zullen halen, door dat men de mensen stroomafname liet garanderen gedurende 5 jaren. Gouda

Reesel.

een baer geen fl. 60 aan licht verbruikt, namen u den ¹⁸ augsluipingen. ~~18de augsluipingen voor klein bracht~~

Men erkent het nut van de vleeschkeuring; het geeft geen groote last; de hoofd van dienst te Bladel is heel schappelijk

geen hand- en spandiensten; maar wanner blyven in de beurt moet gemaakt worden. Komen de boeren gauwe niet met kar en paard helpen.

Het wit gele kruis werkt prachtig; ook de Brabantsen worden geholpen: zij zijn hospitaal-lid. Thans reeds de derde zeester-verpleegster: alle drie voldeeden even goed.

Trainboeren cursus werkte netig; er werden in den laatsen tijd heel wat betere vruchtbomen geplant, en kleine boomgaarden aangelegd.

De sigarenindustrie gaat op en af; op het moment is het weer slap. In de dorpen, ook in Reesel, worden alleen goed koope sigaren gemaakt. De menschen schijnen geen toe-komst meer in het bedrijf te zien; alleen kinderen van sigarenmakers worden nog sigarenmaker; de zoons van 8 aeren moeten er niets van hebben.

Door de valuta kwamen 150 Belgische sigarenmakers in de Hollandsche dorpen werken; ze verdien in België 100 franc en hierdag tot fl. 2.5. Sommigen gaan daags heen en weer; anderen blijven van Maandag tot Dinsdag.

Er zal in den winter weer een ^{land} trainboeren cursus worden gegeven.

500 à 600 koeien uit Reesel aan de bierfabriek te Bladel. Op het moment, dat de werkloosheid het ergste was, had de gemeente de zorg voor een grote deelig werklozen